

90071

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه برای اخذ دوره کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

موضوع تحقیق:

بررسی تاثیر یاد گیری مشارکتی (از نوع جیگ ساو) بر رشد مهارت‌های
اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در پایه اول دبیرستانهای شهر اردبیل در سال

تحصیلی ۱۳۸۵-۸۶

استاد راهنما: آقای دکتر محمد رضا بهرنگی

استاد مشاور: آقای دکتر عزت الله نادری

۱۳۸۷ / ۳ / ۱

پژوهشگر: خلیل مکلف سربند

زمستان ۱۳۸۶

۹۵۰۶۱

اسناد
سنگی ۱۱۱

صورت جلسه دفاعیه

این پایان نامه با عنوان:

بررسی تاثیر یاد گیری مشارکتی (از نوع جیگ ساو) بر رشد مهارتهای اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در مقطع متوسطه دبیرستانهای شهر اردبیل در سال تحصیلی

۱۳۸۵-۸۶

به منظور دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی درسی در جلسه دفاعیه روز سه شنبه مورخه ۸۶/۱۲/۲۱ از سوی آقای خلیل مکلف سرزند همراه با حضور کمیته ای مرکب از استاد راهنما، استاد مشاور، اساتید داور و مدیر گروه (نماینده تحصیلات تکمیلی) ارائه و با نمره ۱۹/۲۰ و درجه عالی مورد پذیرش قرار گرفت.

هیئت داوران:

استاد راهنما: جناب آقای دکتر محمد رضا بهرنگی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر عزت الله نادری

استاد داور: جناب آقای دکتر حسن شعبانی

استاد داور: سرکار خانم دکتر عفت عباسی

مدیر گروه بنیادهای آموزش و پرورش و نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه:

آقای دکتر مجید علی عسگری

حقوق چاپ و تکثیر

کلیه حقوق

اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس برای دانشگاه تربیت معلم محفوظ است.

تقدیم

تقدیم :

این اثر را

به صبوری و صلابت پدرم

و به روح نوازی و مهربانی مادرم

که آرامش روح بخش زندگی ام را

تمام و کمال مدیون وجود پر برکت آنهایم

و تقدیم به همسر مهربانم و برادران و خواهران بزرگوار و زیبا منش ام

که سنگ صبور روزهای سختی ام بوده اند.

و به همه آموزگاران و معلمان و اساتید و دوستان و زیبا اندیشانی که همیشه خورشید وار

پنجه در نور انداخته و روشنایی

پاشیده، و با زنده اندیشی به زیبایی رسیده اند.

تشکر و قدر دانی

من به سر منزل عنقا نه به خود بردم راه

قطع این مرحله با مرغ سلیمان کردم

مراتب سپاس قلبی خود را نسبت به استادان ارجمند و بزرگوار؛

جناب دکتر محمد رضا بهرنگی

و

جناب دکتر عزت الله نادری

جناب دکتر مجید علی عسگری

ابراز می دارم و سعادت آنها را از درگاه حضرت حق خواهانم.

خلیل مکلف سربند

چکیده

چکیده

این بررسی درباره ۵۰ دانش آموز در درس علوم زیستی و بهداشت (زیست شناسی) است که در یک مطالعه شبه تجربی شرکت کردند تا رویکرد مشارکتی (روش آموزش جمعی کلاس **Jigsaw** آرونسون گروه متخصص و معمایی را به عنوان یک استراتژی) در مقایسه با روش سنتی مستقیم را به کار گیرند. این بررسی، مهارت‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان را در رویکرد مشارکتی جیگ ساو را با رویکرد سنتی مقایسه می‌کند. اگر چه تفاوت چندانی بین این دو موقعیت آموزشی در دستاورد های تحصیلی علوم زیستی و بهداشت مشاهده نشد، اما در مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دو گروه (مهارت اجتماعی مناسب، رفتار غیر اجتماعی، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، برتری طلبی، گوشه گیری و تنهایی و رابطه با همسالان) تفاوت‌هایی را آشکاری ساخته است.

بر اساس تجزیه و تحلیل یافته‌ها از آزمون t ، نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر حاکی از آن است که یادگیری مشارکتی جیگ ساو بر عملکرد تحصیلی دو گروه آزمایش و کنترل تاثیر چندانی نداشته است و در بررسی تاثیر آن بر رشد مهارت‌های اجتماعی می‌توان به این نتیجه رسید که از پنج مولفه مهارت‌های اجتماعی، بر چهار مولفه (مهارت اجتماعی مناسب، رفتار غیر اجتماعی، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، برتری طلبی)، تاثیر گذاشته و در یک عامل (گوشه گیری و تنهایی و رابطه با همسالان) تاثیر نگذاشته است. در مجموع نتیجه ای که از این تحقیق گرفته می‌شود این است که این رویکرد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان افزایش داده، ولی بر عملکرد تحصیلی آنان تاثیر (معنادار) نگذاشته است.

واژگان کلیدی :

یادگیری مشارکتی جیگ ساو- مهارت‌های اجتماعی- پیشرفت تحصیلی- درس علوم زیستی و بهداشت-

دیرستان-

فصل اول - کلیات پژوهش

۱	۱-۱. مقدمه
۳	۲-۱. بیان مسئله
۵	۳-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش
۹	۴-۱. اهداف پژوهش
۹	۵-۱. سؤالهای پژوهش
۹	۶-۱. روش پژوهش
۱۰	۷-۱. جامعه و نمونه آماری پژوهش
۱۰	۸-۱. ابزار جمع‌آوری اطلاعات
۱۰	۹-۱. محدودیت‌ها
۱۱	۱۰-۱. تعریف اصطلاحات پژوهش

فصل دوم - تاریخچه و پیشینه پژوهش

۱۴	۱-۲. مقدمه
۱۵	الف) یادگیری مشارکتی
۱۶	۲-۲. تعریف و تبیین یادگیری مشارکتی
۱۶	۲-۳. انواع محیطهای یادگیری
۱۸	۱-۳-۲. محیط های رقابتی
۱۹	۲-۳-۲. محیط های انفرادی
۲۰	۳-۳-۲. محیط های مشارکتی
۲۰	۲-۴. گروههای یادگیری
۲۲	۱-۴-۲. گروههای یادگیری علاقه مند به کار انفرادی
۲۲	۲-۴-۲. گروههای یادگیری سنتی
۲۳	۳-۴-۲. گروههای یادگیری مشارکتی
۲۳	۴-۴-۲. گروههای یادگیری مشارکتی با عملکرد بسیار بالا
۲۳	۲-۵. چهار مشخصه مهم یادگیری مشارکتی
۲۴	۱-۵-۲. وابستگی مثبت
۲۴	۲-۵-۲. پاسخگویی فردی
۲۵	۳-۵-۲. آموزش مهارتهای اجتماعی
۲۶	

- ۲۶ ۴-۵-۲) مراقبت و ارزشیابی تعامل دانش آموز
- ۲۷ ۲-۶) انواع روشهای یادگیری مشارکتی
- ۲۷ ۱-۶-۲) گروه های پیشرفت تیمی دانش آموزان
- ۲۸ ۲-۶-۲) روش تدریس بر اساس همکاری
- ۲۸ ۳-۶-۲) رقابت و مسابقه تیمی
- ۲۹ ۴-۶-۲) روش کار گروهی
- ۳۰ ۵-۶-۲) آموختن با هم
- ۳۰ ۶-۶-۲) تفحص گروهی
- ۳۱ ۷-۶-۲) روش آموزش رهنمودی
- ۳۱ ۸-۶-۲) شیوه گروهی ناهمگن
- ۳۱ ۹-۶-۲) ارزشیابی انفرادی
- ۳۲ ۱۰-۶-۲) روش جیگ ساو (تقسیم موضوع به بخش های مختلف)
- ۳۵ ۷) تاریخچه روش جیگ ساو
- ۴۰ ۸) روش جیگ ساو در ۱۰ مرحله آسان
- ۴۲ ۹) نمای کلی از تکنیک
- ۴۳ ۱۰) سازماندهی یادگیری مشارکتی جهت اجرا در کلاس درس
- ۵۱ ۱۱) راهنمای سازماندهی و چگونگی اجرای روش یادگیری (مشارکتی جیگ ساو)
- ۵۳ ۱۲) نحوه سازماندهی گروههای جیگ ساو و اجرای تکنیک (در علوم زیستی و بهداشت)
- ۵۹ ۱۳) مزایای یادگیری مشارکتی
- ۶۴ ب) مهارتهای اجتماعی
- ۶۴ ۱-۱۳) تعریف مهارتهای اجتماعی
- ۶۵ ۱-۱۳-۱) مهارتهای اجتماعی از نظر واکر و همکاران
- ۶۶ ۱-۱۳-۲) مهارتهای اجتماعی از دید ایس و والن
- ۶۷ ۱-۱۳-۳) ویژگی های مهارتهای اجتماعی
- ۶۹ ت) نقش یادگیری مشارکتی در رشد مهارتهای اجتماعی
- ۷۱ ۱-۱۴) تحقیقات انجام شده در داخل و خارج از کشور
- ۷۱ الف) تحقیقات خارجی
- ۷۷ ب) تحقیقات داخلی
- ۷۹ ۱-۱۵) جمع بندی و نتیجه گیری

۸۱	فصل سوم - روش تحقیق پژوهش
۸۲	۱-۳. مقدمه
۸۲	۲-۳. روش تحقیق
۸۳	۳-۳. جامعه آماری
۸۳	۴-۳. حجم نمونه و روش نمونه گیری
۸۴	۵-۳. همتا سازی آزمودنی ها
۸۴	۶-۳. روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۸۸	۷-۳. روش اجرا
۸۸	۸-۳. روایی و پایایی ابزار اندازه گیری
۸۹	۹-۳. روش تجزیه و تحلیل
۹۰	فصل چهارم - تحلیل، بررسی و نقد یافته‌ها
۹۱	۱-۴. مقدمه
۹۱	۲-۴. شاخص های آمار توصیفی
۹۱	۱-۲-۴. داده های مربوط به فرضیه اول
۹۲	۲-۲-۴. داده های مربوط به فرضیه دوم
۹۳	۳-۴. تحلیل استنباطی داده ها
۹۳	۱-۳-۴. تحلیل فرضیه اول
۹۴	۲-۳-۴. تحلیل فرضیه دوم
۹۴	۴-۴. تحلیل استنباطی فرضیه های فرعی پژوهش
۹۵	۱-۴-۴. تحلیل فرضیه فرعی اول
۹۵	۲-۴-۴. تحلیل فرضیه فرعی دوم
۹۶	۳-۴-۴. تحلیل فرضیه فرعی سوم
۹۶	۴-۴-۴. تحلیل فرضیه فرعی چهارم
۹۷	۵-۴-۴. تحلیل فرضیه فرعی پنجم
۹۸	فصل پنجم - نتیجه گیری و پیشنهادات
۹۹	۱-۵. مقدمه
۹۹	۲-۵. سؤالات پژوهشی و پاسخ آنها
۱۰۴	۳-۵. محدودیت های پژوهش
۱۰۵	۴-۵. پیشنهادها
۱۰۴	۱-۴-۵. پیشنهادهای اجرایی
۱۰۶	۲-۴-۵. پیشنهادهای پژوهشی

۱۰۷	منابع و مأخذ
۱۰۷	منابع فارسی
۱۰۹	منابع لاتین
۱۱۶	ضمایم

فهرست جداول و شکل‌ها

صفحه	عنوان
۹۲	جدول ۱-۱-۲: توصیف داده های مربوط به پیش آزمون مهارت‌های اجتماعی
۹۲	جدول ۱-۱-۲: توصیف داده های مربوط به پس آزمون مهارت‌های اجتماعی
۹۲	جدول ۱-۲-۱: توصیف داده های مربوط به پیش آزمون عملکرد تحصیلی دانش آموزان در درس علوم زیستی و بهداشت
۹۳	جدول ۱-۲-۲: توصیف داده های مربوط به پس آزمون عملکرد تحصیلی دانش آموزان در درس علوم زیستی و بهداشت
۹۳	جدول ۱-۶: آزمون t برای مقایسه میانگین نمرات دانش آموزان گروه آزمایش و کنترل در آزمون رشد مهارت‌های اجتماعی
۹۴	جدول ۱-۷: آزمون t برای مقایسه میانگین نمرات عملکرد تحصیلی دانش آموزان گروه آزمایش و کنترل در درس علوم زیستی و بهداشت (زیست شناسی)
۹۵	جدول ۱-۸: مقایسه میانگین نمرات مولفه مهارت‌های اجتماعی مناسب دانش آموزان در گروه آزمایش و کنترل
۹۵	جدول ۱-۹: مقایسه میانگین نمرات مولفه رفتارهای غیر اجتماعی دانش آموزان در گروه آزمایش و کنترل
۹۶	جدول ۱-۱۰: مقایسه میانگین نمرات مولفه پرخاشگری و رفتارهای تکانشی دانش آموزان در گروه آزمایش و کنترل
۹۷	جدول ۱-۱۱: مقایسه میانگین نمرات مولفه میزان برتری طلبی و اطمینان زیاد به خود داشتن دانش آموزان در گروه آزمایش و کنترل
۹۷	جدول ۱-۱۲: مقایسه میانگین نمرات مولفه رابطه با همسالان (گوشه گیری و حسادت) دانش آموزان در گروه آزمایش و کنترل

فصل اول؛

طرح تحقیق

مقدمه

هسته اصلی فرآیند تدریس ترتیب دادن محیط‌هایی است که در آن شاگردان بتوانند تعامل کنند و نحوه یادگیری را بررسی نمایند (دیویی، ۱۹۱۶). یک الگوی تدریس توصیف‌کننده یک محیط یادگیری است. در دامنه این توصیف مواد بسیاری همچون طرح ریزی برنامه تحصیلی و آموزشی و دروس تا تدوین مطالب آموزشی کتاب، تمرینات، برنامه چند رسانه‌ای و برنامه‌های یادگیری به کمک رایانه وجود دارد. از آنجا که الگوهای یادگیری برای یادگیری شاگردان است، آنها برای رشد و نمو برنامه‌ای به خصوص برای شاگردانی که «پیشینه‌های یادگیریشان» موردی برای ملاحظه است مناسب می‌باشد (جویس و دیگران، ترجمه بهرنگی، ۱۳۸۱ص ۳۹).

هدف تدریس افزایش توانایی یادگیری و یا چیز بعدی به نام هوش است. ما ملاحظه می‌کنیم که آموزش و پرورش بطور عمده‌ای می‌تواند بر هوش تاثیر بگذارد و ابزاری که الگوهای تدریس می‌نامیم می‌تواند راهی به منظور سازماندهی آموزش و پرورش در جهت هوش باشد. بنابراین بسیاری از تفاوت‌هایی که اغلب می‌گویند بازمانده یادگیری هستند، تفاوت‌های نژادی، جنسی، فرهنگی و زمینه‌های اقتصادی اجتماعی در مقابل قدرت آموزش و پرورش که ابزار آموزش به خویشان را در اختیار شاگردان قرار می‌دهد ناچیز است.

تدریس خوب به معنای کمک به خوب یادگرفتن شاگردان است. کسانی که خوب یاد می‌گیرند در خود ذخایری از راهبردهای کسب آموزش و پرورش را توسعه داده‌اند. الگوهای تدریس برای نشر و توسعه خود به عنوان یک فرد افزایش توان تفکر روشن و عاقلانه و ساختن مهارت‌ها و تعهدات اجتماعی کمک می‌کند. تدریس فزاینده ساختن جمع‌های یادگیرندگان است که مهارت‌هایشان را برای آموزش خود بکار می‌گیرند.

بررسی طبقه بندی متعدد و متفاوت شیوه ها و الگوهای تدریس که از دیدگاههای مختلف از جمله تعداد دانش آموزان، زمان، مکان، جدید یا قدیم بودن و... مطرح شده نشان می دهد، ویژگی حل مساله، تفکر و تحقیق در هر یک به نوعی لحاظ شده است و می توان همه آنها را زیر مجموعه شیوه اساسی و واحد حل مساله، تفکر و تحقیق قلمداد کرد. اما این شیوه با توجه به برنامه، اهداف و امکانات به دو روش اصلی قابل اجراست:

در روش تدریس مشارکتی^۱، دانش آموزان نقش اساسی را بر عهده دارند. لذا روشی دانش آموز محور است و فعالیت یادگیرنده از اصول مهم آن است، معلم در این روش به عنوان راهنما و هدایت کننده عمل می کند و وظیفه دارد شرایط یادگیری را فراهم کند. در حالی که در روش غیر فعال وظیفه اصلی بر عهده معلم است و دانش آموز برای یادگیری باید از او اطاعت کند. در این نظام همکاری و روابط بین گروهی وجود ندارد. به تفاوت های فردی توجه نمی شود، معلم دارای فعالیت خود مشارکتی است و صرفا بر مطالب و مفاهیم کتاب تکیه دارد و تکرار دقیق مطالب توسط دانش آموزان بها می دهد، خلاصه اینکه کار وی تنها انتقال دانش است و به عنوان منبع و مخزن اطلاعات موظف است اطلاعات را به ذهن خالی دانش آموزان انتقال دهد. (پیاژه، ۱۳۶۹، صص ۸۲-۹۰)

الگوهای تدریس ابزار الگوهای یادگیری هستند ما در حالی که به شاگردان درکسب اطلاعات، نظرات، مهارتها، راه های تفکر، ابراز نظر خود کمک می کنیم به آنان همچنین نحوه یادگیری را درس می دهیم در واقع مهمترین نتیجه درازمدت آموزش می تواند استعدادهای افزوده شده شاگردان بر یادگیری آسان تر و موثرتر در آینده به علت دانش و مهارتی که کسب کرده اند و به علت چیرگی آنان بر فرایندهای یادگیری باشد. نوع تدریس اثر بسیاری بر توانایی شاگردان برای آموزش به خود دارد. معلمان خوب همیشه ارائه دهنده دانش نیستند. بلکه آنان شاگردان خود را به تکالیف سالم شناختی و اجتماعی وادار کرده و به آنان نحوه استفاده موثر از آنها را یاد می دهند. (جوینس و دیگران، ترجمه بهرنگی، ۱۳۸۱ صص ۳۱). از میان الگوهای تدریس که بسیار گوناگون هستند می توان به یادگیری مشارکتی اشاره نمود که این روش یکی از زیر مجموعه های ساختاری آموزش همکاری است. مکانیزم عمل این روش بواسطه وجود عوامل موثری چون روابط مثبت فی ما بین اعضاء و همکاری در گروههای یادگیری، مسئولیت پذیری فردی، پیامدهای گروهی، موفقیت یا شکست تحصیلی و ایجاد شرایط مناسب برای آموختن استراتژی یادگیری انتقال از طریق یادگیری از گروه به فرد، کنش متقابل کلاس بین فراگیران و سطوح ناهمگن

^۱. Aproch Cooperative learning

توانایی علمی اعضاء در گروه موجب دستاوردهای مثبت این روش شده است. «هنگام کار کردن با یکدیگر انرژی جمعی بوجود می آوریم که آن را جمع افزایی می نامند. الگوهای اجتماعی تدریس برای برخوردارى مزیت این پدیده توسط ایجاد جمع های یادگیری بوجود آمده است. دراصل «مدیریت کلاس درس» موضوع توسعه روابط مثبتی بر همیاری در کلاس درس است. (جويس و ديگران، ترجمه بهرنگی، ۱۳۸۱، ص ۴۱).

حال که اهمیت روش تدریس مشارکتی از دید متخصصان مطرح گردید در کشورمان در طرح ایجاد نظام جدید آموزشی، روش مشارکتی به عنوان روش تدریس مطلوب پیشنهاد شده است. دلیل فوق لزوم ایجاد توانایی حل مساله، آفرینندگی، خلاقیت و ابتکار در دانش آموزان است. اگر بتوانیم این تواناییها را در دانش آموزان ایجاد کنیم، آنها را برای برخورد با شرایط مختلف زندگی و موقعیتهای جدیدی که روبرو می شوند، آماده می کنیم. این سؤال که «بروز این تواناییها به چه چیزی احتیاج دارد به غیر از این نخواهد بود که در آموزش علوم باید از روش تدریس مشارکتی استفاده کنیم». در این پژوهش انواع مختلف تدریس مشارکتی و نهایت روش جیگ ساو و میزان تاثیر آن در رشد مهارتهای اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان اول متوسطه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این فصل رساله محقق به بیان کلیات پژوهش شامل موارد بیان مسئله، اهمیت و ضرورت آن، اهداف، سؤالها، روش پژوهش، جامعه و نمونه آماری، ابزار جمع آوری اطلاعات و تعریف برخی اصطلاحات پژوهش می پردازد.

۱. بیان مسئله

مدتهاست که در نظام آموزشی ایران معلمان با تکیه بر روشهای سنتی، بویژه سخنرانی، شاگردان را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می کنند و علیرغم اینکه در محافل علمی و تربیتی و حتی اجرائی صحبت از فعال بودن شاگردان، رشد فکری و آزاد اندیشی می شود اما عملاً چنین نظرگاههایی جنبه شعارگونه به خود گرفته اند. از سوی دیگر صحبت از تقویت روحیه همکاری و رفاقت در بین شاگردان و رشد اجتماعی آنان می شود. اما در عمل نه تنها گام موثری در این راستا برداشته نمی شود بلکه اغلب اوقات همکاری و رفاقت به نوعی رقابت تبدیل می شود که نتیجه آن افزایش حس حسادت، کینه و دشمنی در بین شاگردان است. در این حالت سبک غالب در اکثر آموزشهای سنتی است به این معنا که شاگردان در زمینه یادگیری مفاهیم درسی، کمتر با موقعیت های چالش آور مواجه می شوند، فرصتهای

کمتری برای تعامل، همفکری، همکاری و بحث و گفتگوی معلم با شاگردان و شاگردان با یکدیگر فراهم می شود، دانش آموزان به یادگیری طوطی وار ترغیب می شوند، رقابت جایگزین همکاری می شود و احتمال خطر جمع گریزی و گوشه گیری در بین شاگردان افزایش می یابد (کرامتی، ۱۳۷۶).

در روشهای سنتی معلمان اغلب گوینده بوده و از دانش آموزان انتظار دارند که به صحبت های آنها گوش دهند. بحث گروهی جایگاه چندانی در کلاس درس ندارد و اگر سئوالی پرسیده شود موجب وادار کردن دانش آموزان به تفکر پیرامون مطالب درسی نمی شود. بلکه بیشتر هدف این است که دانش آموزان از این طریق برای امتحان آماده شوند.

در روشهای سنتی که امروزه از آنها به عنوان روشهای غیر فعال یاد می شود، معلم نقش فعالی در جریان تدریس داشته، مطالب را بطور شفاهی در کلاس بیان نموده و دانش آموزان فقط باید به صحبت های او گوش فرا داده و مطالب مورد نظر را حفظ نمایند. در چنین شرایطی زمینه های لازم برای رشد اجتماعی شخصیت شاگردان فراهم نمی شود و حتی پیشرفت تحصیلی و رشد فکری شاگردان نیز از تاثیرات نامطلوب این شرایط بی نصیب نمی ماند. به همین دلیل امروزه موضوع روشهای فعال، یادگیری فعال و یاد گیرنده فعال جایگاه ویژه ای در مباحث تربیتی پیدا کرده است. البته عوامل متعددی مانع رشد اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود که روشهای آموزشی غیر فعال یکی از این عوامل است.

به اعتقاد کارشناسان تعلیم و تربیت دانش آموزانی که از طریق یادگیری فعال^۱ به یادگیری می پردازند نه تنها بهتر فرا می گیرند بلکه از یادگیری لذت بیشتری می برند. زیرا آنها به جای اینکه شنونده صرف باشند فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می کنند. و خود را مسئول یادگیری خویش می دانند (گاردنر و جولر^۲، ۲۰۰۰). از جمله روشهای فعالی که امروزه توجه صاحب نظران تعلیم و تربیت را به خود جلب کرده است، یادگیری مشارکتی^۳ است.

شواهد تحقیقاتی نشان می دهد "بیشتر مسائلی که در روش سنتی و غیر فعال به چشم می خورد در رویکرد مشارکتی به حداقل می رسد. مثلا نتایج مطالعه ای که در خصوص مقایسه روش یادگیری مشارکتی و سنتی انجام شد نشان داد که یادگیری مشارکتی، عزت نفس، میزان تمرکز روی تکالیف، لذت

۱. Active learning

۲. Gardner.J and Jrome Jewler

۳. Cooperative learning

بردن از کلاس و مدرسه و عشق به یادگیری را افزایش و وابستگی به معلم را کاهش می دهد" (وایکرو ناری،^۱ ۱۹۹۷، صص ۴۸-۴۲).

در مطالعه کول و چان تحت عنوان تاثیر سه رویکرد یادگیری مشارکتی سازمان یافته، یادگیری مشارکتی غیر سازمان یافته و یادگیری انفرادی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع ابتدایی مشخص شد که در شرایط مشارکتی سازمان یافته، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ۵۰ درصد بیشتر از شرایط انفرادی است (کول و چان،^۲ ۱۹۹۰، به نقل از کرامتی ۱۳۸۱، ص ۵)

مطالعه آنویوبازی^۳ نیز نشان داد دانش آموزانی که در گروههای یادگیری مشارکتی به یادگیری می پردازند نسبت به کسانی که بطور انفرادی یاد می گیرند پیشرفت تحصیلی و احساس مسئولیت بیشتری دارند و نسبت به مدرسه نگرش مثبتی پیدا می کنند (آنویوبازی، ۲۰۰۱).

به نظر راس^۴ منفعّل بودن شاگردان را می توان با استفاده از روشهای آموزشی موثر کاهش داد. یافته های تحقیق او نشان داد که یادگیری مشارکتی در تحریک شاگردان برای بحث و گفتگو پیرامون مسائل ریاضی نقش مهمی را ایفا می کند. البته به شرط اینکه هنگام اجرای این روش معلم از آمادگی لازم برخوردار باشد و بتواند کیفیت تعاملات دانش آموزان با یکدیگر را بهبود بخشد (راس، ۱۹۹۵).

با توجه به این که ماهیت مفاهیم زیست شناسی به گونه ای می باشد که از طریق بحث و همکاری گروهی بهتر فرا گرفته می شوند. دانش آموزان در قالب گروههای کوچک فرصت می یابند تا از طریق صحبت کردن، گوش دادن، توضیح دادن، فکر کردن، ارزیابی کردن و ارزیابی شدن به یادگیری واقعی نائل شوند.

۲. اهمیت و ضرورت پژوهش

هرگاه صحبت از روشهای تدریس می شود عموماً توجهات معطوف به نحوه تعامل معلم با شاگردان می شود اما نحوه تعامل شاگردان با یکدیگر کمتر مورد توجه قرار می گیرد. در رابطه با تعامل شاگردان در کلاس سه رویکرد اساسی وجود دارد: رقابتی و انفرادی و مشارکتی در رویکرد اول شاگردان برای «بهترین شدن» با یکدیگر به رقابت بر می خیزند. در چنین حالتی هر دانش آموزی سعی می کند از دیگری پیشی بگیرد. اما این سعی و تلاش پس از مدتی به «درجا زدن» عده زیادی از شاگردان می

^۱. Whicher and., Nunnery,

^۲. Cole and Chan

^۳. Onwuebuzie

^۴. Ross

انجامد. زیرا عده بسیار کمی در این مسابقه به هدفهای مورد نظر معلم دست می یابند. ملاک سنجش برای همه شاگردان یکسان است و همه بر اساس آن ملاک ارزشیابی می شوند. لذا در آغاز مسابقه عده زیادی از شاگردان کلاس از دور مسابقه خارج می شوند. این دسته از شاگردان امیدی برای برنده شدن ندارند، سرخورده و نومید می شوند، احساس حقارت و ناتوانی در آن افزایش می یابد و هرگونه تلاشی را به منظور یادگیری، بی فایده می دانند و در آن سوی پیوستار افرادی که پیشرفت‌هایشان نزدیک به هم است به طرز تاسف آوری با یکدیگر در چالش اند. آنها از پیشرفت‌های یکدیگر ناخشنود و از پسررفت‌های یکدیگر خشنود می شوند (کرامتی، ۱۳۷۹).

به اعتقاد صاحب‌نظران رقابت در بین شاگردان عملاً روحیه همکاری و مشارکت و روابط عاطفی بین شاگردان را تضعیف می کند. زیرا دانش آموزان با یکدیگر مقایسه و بر اساس میزان موفقیتشان رتبه بندی می شوند و به همین خاطر شکست همکلاسان ممکن است آنها را خشنود سازد چون شناس موفقیت آنها را برای رسیدن به پاداش و امتیاز تعیین شده از سوی معلم (که ممکن است نمره، پاداش مادی یا کلامی باشد) افزایش می دهد. چنین مقایسه ای به مسابقه ای مبدل می شود که در آن همه شاگردان فرصت رشد یافتن پیدا نمی کنند و حتی آن دسته از شاگردان هم که به عنوان برنده مسابقه، مورد تشویق قرار می گیرند از اثرات مخرب رقابت بی نصیب نمی مانند. بنابراین رقابت به رفاقت تبدیل و موجب افزایش حسادت، کینه و دشمنی در بین شاگردان می شود، علاقه شاگردان به یادگیری کم می شود، عزت نفس در بین آنان به حداقل می رسد و نهایت اینکه میزان نوآوری و خلاقیت کاهش می یابد (الفی کوهن، به نقل از الیس و والن، ۱۳۷۹). در رویکرد دوم شاگردان بدون توجه به پیشرفت یکدیگر بطور انفرادی برای رسیدن به هدف‌هایشان تلاش می کنند و از دیگران توقع کمک و همکاری ندارند. در این رویکرد معلم مرجع اصلی است و این مهمترین نقص یادگیری انفرادی محسوب می شود. بعلاوه به دلیل اینکه یادگیری در تنهایی صورت می گیرد و تعامل با دیگران در آن دیده نمی شود روش یکنواخت و خسته کننده ای است (الیس و والن، ۱۳۷۹).

در رویکرد سوم دانش آموزان از طریق همکاری و مشارکت و در قالب گروه‌ها به یادگیری می رسند و در قبال یادگیری یکدیگر احساس مسئولیت می کنند. زمانیکه همکلاسانشان نیاز به کمک داشته باشند به کمک آنها می شتابند و موفقیت دیگران موفقیت آنها و شکست دیگران شکست آنها محسوب می شود. این رویکرد که یادگیری مشارکتی نام گرفته است موجب یادگیری عمیق تر و خلاقیت و نوآوری بیشتر شاگردان می شود. (شافر، ۲۰۰۱).

شواهد تحقیقاتی نشان می دهد که اکثر دانش آموزان، مدرسه را یک مکان رقابتی می دانند که در آن هر فرد سعی دارد بهتر از دیگران باشد. معمولاً کمتر پیش می آید که دانش آموزان موفقیت های یکدیگر را تبریک بگویند، یکدیگر را به انجام دادن کارها تشویق کنند و بدون در نظر گرفتن نژاد، موفقیت تحصیلی، زبان و ظاهر با یکدیگر کار کنند (جانسون و جانسون، ۱۹۹۱).

آیا راهی برای سازماندهی برنامه ها و روشهای آموزشی وجود دارد که از طریق آن بتوان یادگیری را برای همه شاگردان دلپذیر ساخت، فرصت های آموزشی را بطور برابر در اختیار همه شاگردان قرار داد، رقابت را به رفاقت تبدیل نمود، روحیه همکاری و مشارکت را تقویت کرد و همه شاگردان کلاس را به تفکر و خلاقیت فرا خواند؟

تحقیقات نشان می دهد که رویکرد یادگیری مشارکتی در این زمینه موثر بوده است و با توجه به انعطاف پذیری که دارد در آموزش دروس مختلف و در مقاطع تحصیلی مختلف قابل اجراست (لایتون، ۱۹۹۴). از آنجایی که تعلیم و تربیت از جمله علوم کاربردی می باشد و با عنایت به اینکه بحث کاربست یافته های پژوهشی منحصر به پژوهشهای کاربردی است (مهر محمدی، ۱۳۷۹)، معلمان می توانند از نتایج مطالعه حاضر به عنوان یک پژوهش کاربردی مستقیماً بهره بگیرند.

اصولاً در هر جامعه ای از معلمان انتظار می رود که همگام با تغییر و تحولات و تکنولوژی در زمینه کار و رشته خود پیش روند. زیرا در دنیای معاصر، آموزش و تدریس از جمله مسایل و فرایندهای پیچیده ای است که ادامه آنها به شیوه سنتی دیگر موثر و کارا نخواهد بود و ارائه یک جانبه مطالب آموزشی از سوی معلمان، رونویسی مطالب از روی تخته سیاه و بدون اینکه دانش آموز فرصتی برای مشارکت و یادگیری داشته باشد با حفظ طوطی وار و کورکورانه مطالب بدون آنکه شاگردان تامل و تعمقی در آن داشته باشند تماشاگر بودن دانش آموز در واقع آنها را به ماشین از برکردن و پس دادن مطالب کلیشه ای تبدیل می کند و فرصت اندیشیدن و خلاقیت را از آنها می گیرد. (شعاری نژاد، ۱۳۶۹ ص ۳۸)

چنانچه بخواهیم فراگیران امروز را به عنوان نیروی کار آمد آینده آماده کنیم بطوریکه قادر باشند با هم زیستن را به خوبی تجربه کنند، بنظر می رسد که کلاس درس محیط مناسبی برای این طرز تفکر می باشد.

در رویکرد یادگیری مشارکتی جیگ ساو دانش آموزان منبع کمک و یاری یکدیگر و سرمایه های پیشرفت و یادگیری بهتر و رشد مهارتهای اجتماعی تلقی می گردند. و در این رویکرد رنگ و نژاد و موقعیت اجتماعی و اقتصادی زمینه های قبلی هیچ امتیازی در موقعیت یادگیری برای پیشرفت فردی

ندارد، فرصت برابر برای پیشرفت اعضای گروه وجود دارد. همکاری و دوستی، یادگیری را سرشار از لذت و انگیزه می‌سازد و دانش آموزان در پی این اندیشه که من تو ما شویم و می‌اندیشیم از زیبایی و فوائد همکاری و تلاش و دوستی و مهر بهره می‌برند و از نگرش و مهارتهایی برخوردار می‌شوند که در خانواده و جامعه یاریگر باشند. بنابراین انجام تحقیق گسترده تر درباره رویکرد یادگیری مشارکتی از نوع جیگ ساو در کشورمان و نظام آموزشی ایران بنظر می‌رسد ضرورتی انکار ناپذیر است تا بتوان به پشتوانه تحقیقات علمی و متنوع راهکارهایی را برای حل معضلات تربیتی پیشنهاد و اتخاذ نمود.

تحقیقات نشان می‌دهد که رویکرد یادگیری مشارکتی با توجه به انعطاف پذیری که دارد در آموزش دروس مختلف و در مقاطع تحصیلی مختلف قابل اجراست علی‌رغم اینکه تحقیقات زیادی در کشورهای دیگر در مورد یادگیری مشارکتی در دوره‌ها و رشته‌ها و مقاطع تحصیلی صورت پذیرفته و تاثیرات مثبت این رویکرد بررسی شده، در کشور ما تحقیقات اندکی در این زمینه انجام گرفته است. و بیشتر تحقیقات در دوره ابتدایی و راهنمایی است و در دوره متوسطه در تعداد معدودی دروس صورت گرفته است. به دلیل حاکمیت روشهای سنتی در مدارس ایران، ضروری است که توسعه رفاقت، همکاری در بین فراگیران و رشد مهارتهای اجتماعی و بالابردن عزت نفس و اهمیت یادگیری عمیق مفاهیم علوم زیستی و بهداشت، ضرورت ایجاد نگرش مثبت در دانش آموزان نسبت به مدرسه و تحصیل بویژه در دوره متوسطه و علاقمند شدن دانش آموزان به درس علوم زیستی و بهداشت، توسعه روحیه خود باوری جهت یادگیری درس علوم زیستی و بهداشت توسعه یابد. با توجه به اینکه ماهیت این درس ضرورت استفاده از راهبردهای حل مساله و آموزش گروهی و یادگیری گروهی را ایجاب می‌کند کاربرد روش مشارکت جیگ ساو در آموزش آن اهمیت فوق العاده ای می‌یابد. شاگردان از طریق بحث و مشورت در قالب گروهها می‌توانند راههای گوناگون را برای حل مسائل ارائه دهند و راهبردهای موثر حل مساله را به کمک همکلاسان خود و با راهنمایی معلم فرا گیرند. همچنین با توجه به اینکه در مورد تاثیر یادگیری مشارکتی تحقیقاتی صورت گرفته اما استفاده از الگوی مشارکتی جیگ ساو در افزایش مهارتهای اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در دوره متوسطه، که بصورت پایان نامه باشد تحقیقی صورت نگرفته است و چون اهمیت الگوهای تدریس مشارکتی در طرح ایجاد نظام جدید آموزشی ایران بسیار زیاد است، این الگو می‌تواند هدفهای تدریس را به شیوه مشارکتی را به نحو مطلوب تری تحقق بخشد.